

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

№2

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2025

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2025 йил, 2-сони

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎзР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

Бош муҳаррир

ўринбосари:

и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:

и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:

и.ф.д., доцент Ф.А.Сафаров

PhD, доцент И.М.Пардаева

PhD, И.Ш.Эрназарова

Техник муҳаррир:

и.ф.н., проф. А.Н.Холиқулов

Корректор:

PhD, доц. С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

PhD Х.Н.Очилова

1 йилда 4 маротаба
чоп этилади.

**Ўзбекистон худудида
тарқатилади.**

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,
+998(97)913-74-40

факс: +998(366)231-12-53
эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти ректори, и.ф.д., профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва
инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти
ҳузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д.,
профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод
фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори, DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти, DSc

А.М.Каримова – СамИСИ профессори в.б., DSc

МУНДАРИЖА:

НАЗАРИЯ ВА МЕТОДОЛОГИЯ	
Кнарлик Карапетовна Арабян, Дилбар Хасановна Асланова, Мария Валерьевна Рубель Развитие предпринимательского мышления: опыт платформы системного развития «Бизнес созидание»	5
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев, Обид Мамаюнусович Пардаев Креатив иқтисодиёт индустриясининг мазмуни ва унинг назарий масалалари	10
Дилдора Собиржонова Джураева Пути повышения уровня жизни населения в Республике Узбекистан: теоретико-методологический анализ и практические рекомендации	19
G'olib Sultonmurodovich Mustafoyev, Sabina Baxtiyor qizi Xudoyberdiyeva Zamonaviy xalqaro iqtisodiy munosabatlarni shakllantiruvchi asosiy omillar	24
Аскар Хайдарович Джумаев Хулқ-атвор иқтисодиётининг қисқача мазмун-моҳияти, аҳамияти ва истиқболлари	28
Анвар Нематович Холиқулов Сервис фаолияти маданияти тушунчасининг назарий талқини	31
ИННОВАЦИЯ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ	
Комил Бахрамович Уразов, Мадина Шайманкуловна Хушмуродова Тенденции развития электронной торговли в Узбекистане	35
Dilafroz Marufovna Vofaxojayeva Tibbiyot turizmini rivojlantirishda raqamlashtirishning o'rnini	39
Наргиза Музафаровна Бабаева Инновацияларнинг Ўзбекистон иқтисодий ривожланишидаги роли	45
САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ	
Muxitdin Abduxamidovich Aynakulov Agroklasterni tashkiliy jihatdan optimallashtirish negizidagi kooperatsion aloqa usullari, yo'nalish va mexanizmlari	50
Umar Xudayberdiyev, Marifat Umarovna Xudoyberdiyeva O'zbekistonda go'sht yetishtirishdagi muammolar va ularning yechimi	53
Boburmirzo Botirovich Abduvaxobov Sutni qayta ishlash korxonalarida ta'minot zanjiri tizimining tashkiliy mexanizmini takomillashtirish	56
G'ayrat Ablakulovich Ibragimov, Diyora O'tkir qizi Toshqulova, Shaxnoza G'ayrat qizi Ablakulova Oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishda suv resurslaridan foydalanishning o'rnini	60
Akhror Abdihakimovich Shermatov The importance of intellectual capital in manufacturing enterprises in the economy	64
Barno Asatullojevna Mardanova Sut mahsulotlari ta'minot zanjiri: muammolar, imkoniyatlar va yechimlar	69
Eldor Toshtemirovich Xamdamov, Shuhrat Saidahmadovich Sharifov O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish	74
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ВА СЕРВИС	
Munavvar Farxod qizi Axrorova Samarqand viloyatida tibbiy xizmatlarni davlat-xususiy sherikchiligi asosida takomillashtirishning istiqbollari	77
Sanjar Nasriddinovich Nazarov Raqamli iqtisodiyot sharoitida aloqa-axbarotlashtirish xizmatlarini tashkiliy mexanizmini takomillashtirish	82

<p>A.Shermatov</p> <p>Iqtisodiyotdagi ishlab chiqarish korxonalarida intellektual kapitalning ahamiyati</p> <p>Annotatsiya. Ushbu maqolada ishlab chiqarish korxonalarining raqobatbardoshligi va samaradorligini oshirishda intellektual kapitalning muhim roli yoritilgan. Unda malakali mutaxassislar tayyorlash asosiy omil sifatida ko'rsatiladi, nazariy qarashlar tahlil qilinadi hamda innovatsiyalar, ishlab chiqarish samaradorligi va O'zbekiston sanoatida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda intellektual kapitalning ahamiyati ochib beriladi.</p> <p>Kalit so'zlar: intellektual kapitali, inson kapitali, moddiy resurslar, ishchi kuchi, iste'mol jarayoni, qiymat kapitali, kapital qiymati.</p>	<p>А.Шерматов</p> <p>Значение интеллектуального капитала на производственных предприятиях в экономике</p> <p>Аннотация. В статье раскрыта ключевая роль интеллектуального капитала в повышении конкурентоспособности и эффективности производственных предприятий. Особое внимание уделяется подготовке квалифицированных специалистов как важному фактору, анализируются теоретические подходы и подчеркивается значение интеллектуального капитала для инновационного развития, эффективности производства и устойчивого экономического роста промышленного сектора Узбекистана.</p> <p>Ключевые слова: интеллектуальный капитал, человеческий капитал, материальные ресурсы, труд, процесс потребления, стоимостной капитал, стоимость капитала.</p>
--	---

Barno Asatulloeyvna Mardanova – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali
3- bosqich tayanch doktoranti (PhD)

SUT MAHSULOTLARI TA'MINOT ZANJIRI: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA YECHIMLAR

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'minot zanjiri va uni kelib chiqishi haqida ma'lumotlar berilgan. Ta'minot zanjirining turlari hamda xususiyatlari yoritilgan. Qolaversa sut mahsulotining to'liq ta'minot zanjiri ko'rsatilgan. Undagi ishtirokchilar to'g'risida ma'lumot berilgan. Sut mahsulotlari ta'minot zanjirida mavjud muammolar sanab o'tilgan hamda samarali ta'minot zanjiriga erishish bo'yicha takliflar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: sutchilik xo'jaliklari, ta'minot zanjiri, shaffoflik, samaradorlik, iste'mol, raqamli texnologiyalar.

Kirish. Bugungi kunda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi va aholi salomatligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, sut mahsulotlari inson organizmi uchun zarur bo'lgan oqsil, kalsiy, vitamin va minerallar manbasi sifatida alohida o'ringa ega bo'lib, uni uzluksiz yetkazib berish barqaror ta'minot zanjiriga bog'liqdir¹. O'zbekistonda so'ngi yillarda sut mahsulotlarini ishlab chiqarishga qaratilayotgan bo'lsada, sut mahsulotlari ta'minot zanjiri hali to'liq va samarali olib borilmayapti. Ilmiy tadqiqotlar ma'lumotlaridan shuni ko'rishimiz mumkinki, sut ta'minoti zanjirida sovutish tizimining yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi, ozuqa bilan ta'minlashdagi qiyinchiliklar, qayta ishlash quvvatining yetishmasligi, logistika tizimidagi uzilishlar hamda marketing mexanizmining yetarlicha rivojlanmaganligi kabi muammolar mavjud². Aholini o'z vaqtida sifatli sut va sut mahsuloti bilan ta'minlashda asos sifatida to'g'ri tashkil qilingan ta'minot zanjiri katta rol o'ynaydi. Sutchilik tarmog'ida ta'minot zanjirini takomillashtirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. Oziq-ovqat ta'minoti zanjiri -odamlar va jamoalar uchun yuqori sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash uchun juda muhimdir³. Ayniqsa sohani raqamlashtirish, innovatsiya va yangi biznes modellardan foydalanish, faoliyatda xarajatlarni kamaytirish, mahsulot yetkazib berilish vaqtini qisqartirish, mahsulot sifatini oshirish orqali umumiy samaradorlik va iste'molchilar qoniqish darajasini oshirmoqda⁴.

¹ FAO (2020) Dairy Development in Central Asia. Food and Agriculture Organization.

² Абдуллаев С.С. Сут йўналишидаги корамолчилик тармоғини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари. Диссертация. Тошкент. 2018

³ Treiblmaier, H.; Garaus, M. Using blockchain to signal quality in the food supply chain: The impact on consumer purchase intentions and the moderating effect of brand familiarity. Int. J. Inf. Manag. 2023, 68, 102514.

⁴ Kanna K. S., Dr. R. Amudha. Role of Digitalisation and Technology in Dairy Supply Chain Management.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Maqolada sut ta’minoti zanjiriga oid milliy hamda xalqaro ilmiy jurnallardan ma’lumotlar olingan. 2020-yilda FAO tomonidan berilgan ma’lumotlarda sut mahsulotlari ta’minot zanjirining global rivojlanish yo‘llari, Christopher M. (1992) o‘z ilmiy ishida logistika va ta’minot zanjirini boshqarish bo‘yicha strategiyalarini, H.Treiblmaier va M.Garaus (2023), Cheng va Wang (2021), K.Kanna va R.Amudha lar o‘z ilmiy ishlarida sut ta’minoti zanjirini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirishga qaratishgan. Boshlang‘ich asos bo‘lib K.Oliverning maqolasi xizmat qilgan. Unda ta’minot zanjiri atamasining kelib chiqishi hamda konsepsiyasi yoritib berilgan. Bulardan tashqari Boldireva, Zinoyeva, Abdullayevaning ilmiy ishlari maqolani mazmunini to‘ldirishga xizmat qilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida ma’lumotlar ilmiy- tahliliy yondashuv asosida o‘rganilgan, abstrakt mantiqiy tahlil, tizimli yondashuv, induksiya va deduksiya hamda omilli tahlil usullaridan foydalanilgan

Tahlil va natijalar. Ta’minot zanjiri - bu yetkazib beruvchidan yakuniy iste'molchigacha bo‘lgan materiallar va ma’lumotlar oqimini tashkil qilish, boshqarish va yaxshilash uchun birgalikda va muvofiqlashtirilgan tarzda ishlaydigan o‘zaro bog‘liq, ammo mustaqil tashkilotlar tarmog‘idir¹. **Sut mahsulotlari ta’minot zanjiri** deganda- sigir, qo‘y yoki echkilardan olingan sutni yig‘ish, sovitish, qayta ishlash, saqlash, tashish va iste’molchiga xavfsiz va sifatli tarzda yetkazish jarayonida ishtirok etuvchi barcha bo‘g‘inlarning uzviy va muvofiqlashtirilgan tizimi tushuniladi².

Oziq-ovqat ta’minoti zanjiri odamlar va turli jamoalar uchun oziq-ovqatning yetkazilishi va yuqori sifatini ta’minlashda juda muhimdir.³ Samarali va barqaror ta’minot zanjirlari oziq – ovqat mahsulotlarining narxlarining oshishi, ularning taqchilligi va muhim oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berishdagi uzilishlarning oldini olishga yordam beradi⁴. Oziq –ovqat ta’minot zanjiri qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini dalalardan bozorlarga yetkazilishini o‘z ichiga oladi, barqaror oziq-ovqat ta’minotini ta’minlaydi va fermerlar, yetkazib beruvchilar (distribyutorlar), qayta ishlovchilar, chakana sotuvchilar va iste’molchilarni faoliyatini bog‘laydi⁵.

“Ta’minot zanjiri boshqaruvi - SCM” atamasi ilk bor 1980-yilning boshida Technologies va Arthur Andersen konsalting kompaniyasi bilan birgalikda taklif qilingan.

1982-yilda professor va tadqiqotchilar K. Oliver va M. Veberning (R. Keith Oliver, Michael D. Webber) «Supply Chain Management: Logistics catches up with strategy» nomli maqolasi Financial Times gazetasida nashr qilingan. Unda mualliflar xom ashyo ishlab chiqaruvchilardan to yakuniy iste’molchigacha bo‘lgan moddiy oqimlarni integratsiyalashgan strategiya doirasida ko‘rib chiqishni taklif qilgan va buni “Ta’minot zanjirini boshqarish” deb atashgan^{6,7}.

Ta’minot zanjirini 3 ta katta guruhga bo‘lishimiz mumkin: Sodda ta’minot zanjiri, o‘rta ta’minot zanjiri va murakkab ta’minot zanjiri.

Kichik yoki mahalliy operatsiyalar uchun ta’minot zanjiri minimal ishtirokchilar sonidan iborat bo‘lishi mumkin:

- Ishlab chiqaruvchi.
- Iste'molchi.

2-Rasm. Ta’minot zanjirini eng sodda ko‘rinishi

¹ Christopher M. Logistics and supply chain management: strategies for reducing costs and improving services. [Financial Times, Pitman Pub.](#) 1992

² Zinoyeva E. Ta’minot zanjiri boshqaruvi boshqaruvi va metodologiyasi. Iqtisodiyot va innovatsiyalar nashriyoti. Toshkent. 2021

³ Horst Treiblmaier, Marion Garaus. Using blockchain to signal quality in the food supply chain: The impact on consumer purchase intentions and the moderating effect of brand familiarity. International Journal of Information Management. Volume 68, February 2023, 102514

⁴ Jill E. Hobbs. Food supply chains during the COVID-19 pandemic. Canadian journal of Agricultural economics. 21 April 2020. <https://doi.org/10.1111/cjag.12237>

⁵ Bhat S.A., Huang N.F., Sofi I.B., Sultan M. Agriculture-Food Supply Chain Management Based on Blockchain and IoT: A Narrative on Enterprise Blockchain Interoperability. Agriculture 2022. 12, 40.

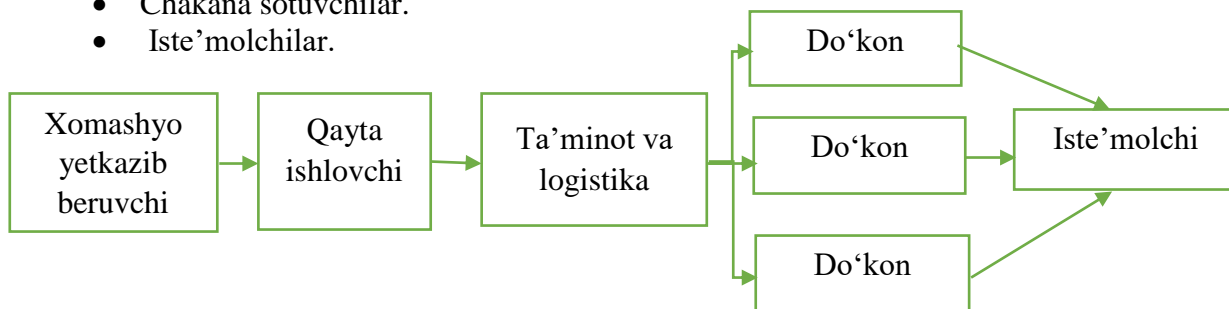
⁶ S.Roy., S Roy. Supplu chain management: An overview. Published 2013. Business.

⁷ «Keith Oliver and the birth of supply chain management». (<https://www.boozallen.com/about/our-heritage/keith-oliver-and-the-birth-of-supply-chain-management.html>)

Bu kabi ta’minot zanjiri xom ashyo mahsulot sifatida foydalanilsa, ya’ni uni qayta ishlamasdan iste’mol qilsa bo’ladigan mahsulotlarga nisbatan ishlatish mumkin. Masalan, qishloq xo’jalik mahsulotlari.

O’rta murakkablikdagi ta’minot zanjiri. 3 -Rasmda ko’rsatilgan sxema xom ashyo qayta ishlanib boshqa turdagi mahsulotlar ishlab chiqarilishi kabi murakkabroq jarayonlar uchun foydalaniladi¹. Bunda quyidagi zanjir ishtirokchilar qatnashadi:

- Xom ashyo ishlab chiqaruvchilar (fermerlar).
- Qayta ishlovchilar (zavodlar).
- Ta’minotchilar (Distribyutorlar).
- Chakana sotuvchilar.
- Iste’molchilar.

3-Rasm. O’rta murakkablikdagi ta’minot zanjiri

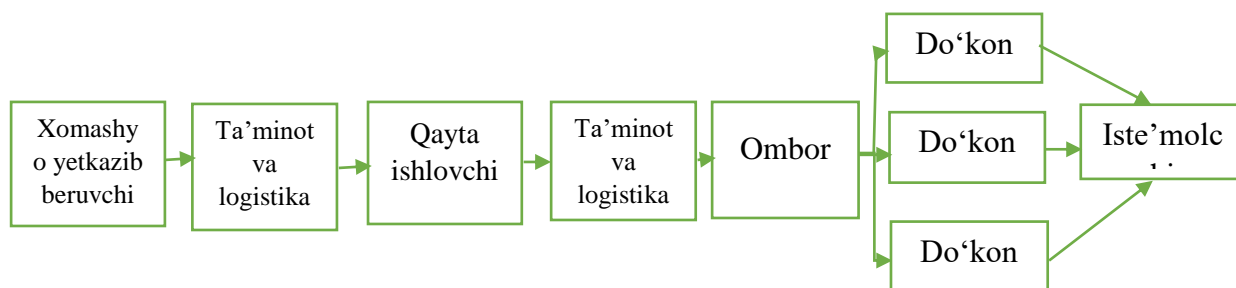
Bunday turdagi zanjir mavjud bo’lishi uchun ma’lum shartlar bajarilishi kerak:

1. Mahsulot bitta turdagi xom ashyodan tayyorlanishi kerak yoki yetkazib beruvchi ishlab chiqaruvchiga mahsulotni ishlab chiqarish uchun zarur bo’lgan barcha turdagi xom ashyolarni yetkazib berishi lozim. Bunday holat haqiqatdan uzoq, chunki barcha turdagi mahsulot yaratilishi uchun bir ta’minotchi barcha turdagi xom ashyoni yetkazib berolmaydi.

2. Birinchi shartga mos ravishda, mahsulotning butun ishlab chiqarish sikli bitta sanoat korxonasida amalga oshirilishi kerak. Shunda yuqoridagi ta’minot zanjiri sxemasi amal qilishi mumkin.

Murakkab ta’minot zanjiri. Ba’zi mahsulotlar ta’minot zanjirlari (masalan, elektronika yoki farmatsevtika) o’nlab aloqalarni o’z ichiga olishi mumkin. Ularda quyidagi ishtirokchilar qatnashishlari mumkin:

- Xom ashyo yetkazib beruvchilar.
- Logistika kompaniyalari.
- Ishlab chiqarish korxonalari.
- Mintaqaviy omborlar.
- Distribyutorlar.
- Chakana sotuvchilar.
- Iste’molchilar

4-Rasm. Murakkab ta’minot zanjiri

Ushbu zanjir turida 2-rasmdagi zanjirga nisbatan ko’proq qatnashchilar ishtirok etishgan. Ushbu turdagi ta’minot zanjirlari nooziq-ovqat mahsulotlari yoki uzoq muddat saqlanish xususiyatiga ega bo’lgan oziq ovqat mahsulotlariga uchun foydalaniladi. Omborlarda saqlashga mo’ljallangan va logistik jarayonlar talabiga (ortish, tashash, tushirish) javob berishi kerak. Odatda tez buziladigan mahsulotlar bunday zanjir obyekt sifatida qatnashmaydi, chunki ular bilan noto’g’ri munosabat, havo harorati va uzoq muddatli logistik jarayonlar mahsulot sifatiga

¹ Болдырева Т. С., Сиренко М.А., Лахметкина М.Ю. Цепи поставок: от простейших до многоуровневых. Технические науки . Ноябрь 2024 г

keskin ta'sir qiladi, ba'zi hollarda ularni yaroqsiz qilishi ham mumkin.

Sut yetishtiruvchi xo'jaliklar- ushbu turdagi xo'jaliklarga sut yetishtiradigan fermer xo'jaliklari, dehqon xo'jaliklari hamda qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlar kiradi¹. Ularning vazifasi sut ishlab chiqarish va sut yig'ish markazini sifatli mahsulot bilan ta'minlash hisoblanadi.

Sut yig'uvchi markazlar (kishi “Milk man”)- xo'jaliklardan sut mahsulotini yig'ib, ularni qayta ishlovi korxonalariga yetkazib berish bilan shug'ullanadi. Bunday markazlar katta va kichik miqyosdagi yig'ish punktlari, kooperativ sut qabul qiluvchi markazlar yoki alohida sut yig'uvchi shaxslar ko'rinishida bo'lishi mumkin. Bunday markazlarda sut yig'ilib, saralanib qisman sovitish bilan shug'ullanishadi. Ularning ba'zilari sut sifatiga alohida e'tibor berib, qabul qilish vaqtida uning yog'lilik darajasi va boshqa sifat ko'rsatkichlari tekshiriladi.

Sutni qayta ishlash zavodlari- qabul qilingan sut pasterizatsiyalanib, undan sut mahsulotlarining ko'p assortimentlari ishlab chiqiladi. Bunday korxonalariga katta qayta ishlash zavodlari, xususi qayta ishlash korxonalari misol bo'la oladi.

Ta'minotchi (Distribyutorlar)- qayta ishlangan sut mahsulotlarini realizatsiya punktlariga yetkazib berishni ta'minlaydilar. Ta'minotchi sifatida alohida faoliyat yuritadigan logistik firmalar, transport korxonalari yoki alohida shaxslar (Qayta ishlash korxonalari vakillari ham bo'lishi mumkin) ham bo'lishi mumkin.

Chakana savdo bloki supermarket va minimarketlar joylarda aholiga turli xildagi iste'mol mollari bilan ta'minlashda savdo xizmatlarini ko'rsatuvchi shoxobchalari hisoblanib, rivojlanayotgan mamlakatlarda ularning soni so'nggi 20 yil ichida keskin ortdi.²

Hozirda ta'minot zanjirining turli modellari ishlab chiqilgan. Ayniqsa raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan davrda sut mahsulotlari ta'minot zanjirini samaradorligi oshirish anchagina yengillashdi. Shunday bo'lsada mavjud ta'minot zanjiri bloklarida kamchilik va nomutanosibliklar mavjud (1- jadvalga qarang.)

1-jadval

Sut ta'minoti zanjiridagi kamchiliklar

Bloklar	Zanjir bloklaridagi kamchiliklar
Sut xo'jaliklari (Sut taklif qiluvchilar)	<ul style="list-style-type: none"> • Chorva mollari ozuqasining yetarli va talab darajasida emasligi • Sutni sog'ib olingandan keyingi dastlabki sovitish jarayonidagi xatoliklar • Kichik sut yetishtiruvchilarning bozorga chiqishdagi qiyinchiliklar
Sut yig'ish markazi	<ul style="list-style-type: none"> • Sut sig'imining kichikligi • Fermerlar bilan aniq shartnomaviy munosabatlarning yo'qligi • Gigiyenik talablarga to'liq javob bermasligi
Sut qayta ishlash korxonasi	<ul style="list-style-type: none"> • Qayta ishlash jarayonida xalqaro sifat standartlariga to'liq rioya qilinmasligi • Zamonaviy AKTdan foydalanish darajasi past
Ta'minotchi (Distribyutor)	<ul style="list-style-type: none"> • Tashish jarayonida sovuqlik zanjirining buzilishi • Sut mahsulotlari uchun ixtisoslashgan transport vositalarning yetishmovchiligi • Bozor talabini prognoz qilish mexanizmi sustligi
Chakana savdo	<ul style="list-style-type: none"> • Sut mahsulotlarining saqlash muddatiga amal qilinmasligi • Umumiy monitoring sifat nazorati mexanizmini sustligi • To'g'ri saralash va saqlash tizimining yo'qligi

AKT- Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari

Oxirgi 20 yilda jahon miqyosida raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib bormoqda. Sut mahsulotlari ta'minot zanjirlarini raqamlashtirish agrar oziq-ovqat sektorini rivojlantirishning

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi

² Reardon, T., Echeverria, R., Berdegué, J., Minten, B., Liverpool-Tasie, S., Tschirley, D., & Zilberman, D. (2019). Rapid transformation of food systems in developing regions: Highlighting the role of agricultural research & innovations. *Agricultural systems*, 172, 47-59

asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, samaradorlik, barqarorlik va shaffoflikni oshirish imkonini beradi. Buyumlar Interneti (IoT), blokcheyn va katta ma‘lumotlar tahlili kabi zamonaviy texnologiyalar an‘anaviy ta‘minot zanjirini boshqarish jarayonlarini hamda samaradorlikni sezilarli darajada o‘zgartirmoqda¹. Ushbu texnologiyalar kompaniyalarning biznes yuritish uslubini o‘zgartiradi, ular operatsion tartiblarga ta’sir qilib, mijozlar, yetkazib beruvchilar va manfaatdor tomonlar bilan o‘zaro munosabatlarning yangi usullarini yaratadi².

Xulosa va takliflar. Yuqorida keltirib o‘tilgan ma‘lumotlarga asosan shuni xulosa qilish mumkin, O‘zbekistonda sut mahsulotlari ta‘minot zanjirini samarali tashkil etish- nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan dolzarb masalalardan biridir. Amaldagi zanjirning har bir bo‘g‘inida ishlab chiqarishdan tortib pirovard iste‘molchigacha muammolar va nomutanosibliklar mavjud. Masalan, sovitish tizimining yetarlicha tashkil qilinmaganligi, zamonaviy raqamli texnologiyalardan deyarli foydalanilmayotganligi, shartnomaviy munosabatlarning (huquqiy tartib) mavjud emasligi, logistika va marketing mexanizmlarining zaifligi – ta‘minot zanjirining uzluksiz ishlashiga jiddiy to‘siq bo‘lmoqda. Ayni vaqtda global tendensiyalar. Xususan raqamli texnologiyalar- Sun‘iy intellekt, blokcheyn, katta ma‘lumotlar tahlili va logistika platformalari ushbu zanjirni takomillashtirish va samaradorligi oshirishda katta imkoniyatlar yaratmoqda.

Shu asosda quyidagilarni taklif sifatida berishimiz mumkin:

1. Sutni yig‘ish, sovitish va qayta ishlash bosqichlarida zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish va ularni davlat-xususiy sheriklik asosida moliyalashtirish.
2. Fermer (dehqon, uy) xo‘jaliklari va qayta ishlovchilar o‘rtasida barqaror shartnomaviy hamkorlik tizimini yaratish, axborot tizimlari orqali nazoratni kuchaytirish.
3. Logistika jarayonlarida sovuq zanjirli texnologiyalarni joriy etish va mahsulotlarni yuqori sifatli saqlash uchun maxsus transportni subsidiyalash.
4. Raqamli platformalar orqali sut mahsulotlari bozorini birlashtirish, marketing va sotish faoliyatini optimallashtirish.
5. Sohada ta‘lim va bilim darajasini oshirish: fermerlar, logistlar va tadbirkorlar uchun raqamli savodxonlik va SCM (ta‘minot zanjiri boshqaruvi) bo‘yicha qisqa muddatli treninglar tashkil etish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. FAO (2020) Dairy Development in Central Asia. Food and Agriculture Organization.
2. «Keith Oliver and the birth of supply chain management».
3. В.А.Марданова. Влияние цифровизации на улучшение эффективности цепочки поставок молочной продукции. “Raqamli iqtisodiyot va sun‘iy intellekt texnologiyalarining jamiyat rivojlanishidagi ahamiyati” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya2024-yil 22-noyabr, Toshkent, O‘zbekiston
4. Bhat S.A., Huang N.F., Sofi I.B., Sultan M. Agriculture-Food Supply Chain Management Based on Blockchain and IoT: A Narrative on Enterprise Blockchain Interoperability. Agriculture 2022. 12, 40.
5. Cheng, C., & Wang, L. (2021). How companies configure digital innovation attributes for business model innovation? A configurational view. Technovation, Article 102398.
6. Christopher M. Logistics and supply chain management: strategies for reducing costs and improving services. Financial Times, Pitman Pub. 1992
7. Horst Treiblmaier, Marion Garaus. Using blockchain to signal quality in the food supply chain: The impact on consumer purchase intentions and the moderating effect of brand familiarity. International Journal of Information Management. Volume 68, February 2023, 102514
8. Jack G.A.J. van der Vorst. Effective Food Supply Chains Generating, modelling and evaluating supply chain scenarios. PhD-thesis Wageningen University – With ref. – With summary in English and Dutch. 2000

¹ В.А.Марданова. ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА УЛУЧШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЦЕПОЧКИ ПОСТАВОК МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ. “Raqamli iqtisodiyot va sun‘iy intellekt texnologiyalarining jamiyat rivojlanishidagi ahamiyati” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya2024-yil 22-noyabr, Toshkent, O‘zbekiston

² Cheng, C., & Wang, L. (2021). How companies configure digital innovation attributes for business model innovation? A configurational view. Technovation, Article 102398.

9. Jill E. Hobbs. Food supply chains during the COVID-19 pandemic. Canadian journal of Agricultural economics. 21 April 2020. <https://doi.org/10.1111/cjag.12237>
10. Kanna K. S., Dr. R. Amudha. Role of Digitalisation and Technology in Dairy Supply Chain Management.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi
12. P.J. Zuurbier, J.H. Trienekens, G.W. Ziggers. Verticale samenwerking. Business Management & Organisation 1996

Б.Марданова	B.Mardanova
Цепочка поставок молочной продукции: проблемы, возможности и решения	Dairy supply chain: challenges, opportunities and solutions
<p>Аннотация. В этой статье представлена информация о цепочке поставок и ее происхождении. Рассматриваются типы и характеристики цепочек поставок. Кроме того, показана вся цепочка поставок молочной продукции. Предоставляется информация об участниках. Перечислены проблемы в цепочке поставок молочной продукции и изложены предложения по достижению эффективности цепочки поставок.</p> <p>Ключевые слова: молочные фермы, цепочка поставок, прозрачность, эффективность, потребление, цифровые технологии.</p>	<p>Abstract. This article provides information about the supply chain and its origins. The types and characteristics of the supply chain are highlighted. In addition, the complete supply chain of dairy products is shown. Information about the participants in it is provided. The problems existing in the supply chain of dairy products are listed and proposals are made to achieve an effective supply chain.</p> <p>Keywords: dairy farms, supply chain, transparency, efficiency, consumption, digital technologies.</p>

Eldor Toshtemirovich Xamdamov - Samarqand iqtisodiyot va servis instituti tadqiqotchisi
Shuhrat Saidahmadovich Sharifov – Sharof Rashidov nomidagi SamDU dotsenti, i.f.f.d.

O‘ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARIDA MAISHIY XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISH

Аннотация. Ushbu maqolada O‘zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish, qishloq aholisini yaxshi hayot sharoitlari va maishiy xizmatlarga bo‘lgan talabini qondirish, shuningdek, qulay xizmat turlari bilan ta‘minlashga qaratilgan fikr va mulohazalar keltirib o‘tilgan.

Калит so‘zlar: Xizmat, xizmat ko‘rsatish, maishiy xizmat, xizmatlar sohasi, qishloq farovonligi, farovonlik, qishloq xo‘jaligi.

Кирish. Xizmat sohasi iqtisodiyotning tarkibiy qismi sifatida mamlakatning yalpi ichki mahsulotini ishlab chiqarishda bevosita ishtirok etadi. Hozirgi kunda iqtisodiy adabiyotlarda xizmatlar sohasining chegaralari to‘g‘risida turli fikrlar mavjud. Jumladan, ushbu sohaga maishiy xizmatlar, yo‘lovchi transporti xizmatlari, aloqa xizmatlari, turar joy kommunal xizmatlari, ta‘lim, madaniyat, sanatoriya-sog‘lomlashtirish, huquq sohasidagi ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalari bir-biriga o‘xshash xizmatlar kiradi. Xizmat sohasi birinchi galda bevosita iqtisodiy-ijtimoiy faoliyat namoyon bo‘ladi:

Bunday murakkab iqtisodiy munosabatlarning sodir bo‘lishini ta‘minlash bevosita ushbu sohada xususiy mulkning ahamiyatini oshirishni taqqozo etadi.

Мавзуга oid adabiyotlarning tahlili. V.Bobkov, A.Pochinok va boshqa iqtisodchi olimlar “farovonlik” tushunchasiga quyidagicha ta‘rif berishgan: farovonlik – bu aholining hayot uchun zarur moddiy, ijtimoiy, madaniy va ma‘naviy boyliklar, ya‘ni inson ehtiyojlarini qondiruvchi elementlar, xizmatlar va sharoitlar bilan ta‘minlanganligidir. Demak, qishloq sharoitida ham aholining turmush farovonligidagi o‘zgarishlarni davlat va fuqarolik jamiyati institutlari hamda xalqaro turmush darajasi ko‘rsatkichlarisiz tasavvur etib bo‘lmaydi.

Aholining turmush darajasi mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy siyosati samaradorligini baholashning eng muhim mezoni sanaladi, uning amalga oshirilishi esa jamiyat rivojlanishining asosiy maqsadidir. Avvalo, turmush darajasi ikkita tarkibiy qismning birikmasi va o‘zaro bog‘liqligi bilan tavsiflanadi: aholining moddiy va nomoddiy boyliklar bilan ta‘minlangani va ularning iste‘mol darajasi .

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

19.05.2025 йилда теришга берилди. 06.06.2025 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 14,6. Ҳисоб-нашриёт
табағи 13,75. Адади 100 нусха. Буюртма № 0036А/25

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2025.